УДК 337-057.212:37.041

Бєлікова Юлія Анатоліївна,
аспірант,

**Донецький національний університет
імені Василя Стуса
21021, вул.600-річчя,21, Вінниця, Україна
Донецкий национальный университет
имени Василия Стуса
21021, ул.600-летия, 21, Винница, Украина
Donetsk National University named
after Vasily Stus
21021, street of the 600th anniversary, 21, Vinnytsia, Ukraine**

РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ СТИМУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Модернізація освіти неможлива без розуміння майстра виробничого навчання як активного суб'єкта, що пізнає і перетворює себе в процесі діяльності. Теорія професійного саморозвитку передбачає: а) орієнтацію цілей, завдань, змісту, форм і методів на особистість, здатну до саморозвитку; б) демократизацію суб'єкт-суб'єктних стосунків викладач-студент на засадах взаємоповаги та співпраці; в) гуманістичний характер забезпечення інтелектуального розвитку студентів, формування бажання й умінь навчатися впродовж життя. Практика професійного саморозвитку майбутніх фахівців свідчить про те, що сучасна освіта не в повному обсязі здатна реалізувати ці вимоги. Проблемність цієї ситуації пов'язана з необхідністю реформувати: зміст освіти, навчальну, виховну та методичну роботи навчальних закладів. Розроблений та впроваджений проект системи стимулювання професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання враховує провідні функції сучасного освітнього менеджменту: мотиваційну, проектувальну, організаційну, стимулювальну і контрольну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї розвитку людини в певному соціокультурному освітньому середовищі докладно розроблені у працях відомих психологів та педагогів: К. Левіна, Г. Ковальова, А. Петровського, К. Роджерса, В. Рубцова, В. Слободчикова, К. Юнга, В. Ясвіна та ін. Питання готовності до професійної діяльності досліджували: І. Бондарчук, Р. Ваврик, М. Верховська, М. Дяченко, В. Жлудько, Л. Кандибович, В. Кобзар, Л. Кондрашова, А. Костенко, О. Кучерявий, А. Линенко та ін. Особливості підготовки майстрів виробничого навчання висвітлені в працях Л. Комісарової, Н. Самойленко, О. Юртаєвої та ін. Теоретичні основи безперервної професійної освіти розкриті в роботах А. Гуржія, В. Лугового, Н. Ничкало, Л. Пуховської, В. Радкевич, С. Сисоєвої, О. Щербак, В. Ягупова.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є: 1) презентувати концептуальні положення проекту стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання у процесі фахової підготовки; 2) довести ефективність розробленої системи стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання у процесі фахової підготовки засобами самоосвіти і самовиховання.

Виклад основного матеріалу. У сучасних соціокультурних умовах, в період зміни парадигми освіти від знаннєвої до компетентнісної, пріоритетними стають професійний та особистий розвиток. Зміст освіти має бути зорієнтовано на забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації; формування людини і громадянина, підготовленого до вступу в сучасне йому суспільство і націленого на вдосконалення цього суспільства. Ці завдання забезпечуються організацією педагогічних умов, впливів, але одночасно в психіці майбутнього фахівця йдуть внутрішні процеси самопізнання, самовиховання, самовизначення, самоствердження, самоактуалізації.

Професійний саморозвиток майстра виробничого навчання – це неперервний процес незворотної позитивної зміни якісних станів його сфер особистості як особливої системи (духовно-моральної, потребнісно-мотиваційної, когнітивної), результат усвідомлення потреби у самоосвіті та самовихованні як засобах оволодіння цінностями змісту інженерно-педагогічної освіти, набуття студентами таких новоутворень, як нові мотиви, цілі і інтереси фахового становлення і удосконалення впродовж життя; нові професійно-важливі знання, способи діяльності, новий досвід соціальної

комунікації, професійної творчості і самотворчості, що забезпечують якісний рух до соціального й особистісно значущого реального, цілісного образу «Я» – майстер виробничого навчання. Провідними особливостями професійного саморозвитку є: його здійснення на основі цільового проекту, побудованого за результатами повороту професійної свідомості на своє «Я»; організація майбутніми майстрами виробничого навчання професійного саморозвитку під впливом самоосвіти і самовиховання; наявність в системі таких цільових орієнтирів професійного саморозвитку студентів, як: формування мотивів активності у професійно-педагогічному саморозвитку; забезпечення емоційного переживання осмислення цінностей майстра виробничого навчання; формування установок на професійно-педагогічний саморозвиток впродовж життя. Розроблене концептуальне бачення системи професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання – це цілісна сукупність принципів і цільових орієнтирів побудови її проекту. У якості цільових орієнтирів пропонуються додатково ввести в ОКХ інженерно-педагогічних спеціальностей професійні компетентності: здатність до проектно-аналітичної діяльності на посаді майстра виробничого навчання, здатність до самоуправління кар'єрним зростанням на основі побудови кар'єрограми майстра виробничого навчання, готовність до здійснення цілісного підходу у системі навчання і виховання учнів ПТНЗ.

Стрижень концепції – принципи і компоненти функціонування відповідної системи:

Мета: забезпечення ефективного професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання методами самоосвіти і самовиховання.

Завдання: стимулювання та мотивація професійного розвитку; підвищення рівня компетентності; розширення сфери компетентностей особистості: ініціативність, відповідальність, корпоративність; формування професійної Я-концепції, сприяння формуванню у студентів індивідуального стилю професійної діяльності; проектування професійної кар'єри та альтернативних сценаріїв професійної діяльності; психологічна підтримка майбутнього спеціаліста.

Зміст професійної підготовки: соціально-гуманітарні, соціально-економічні, загально технічні, загально професійні та спеціальні знання і способи діяльності спеціалістів професійної освіти.

Технології: інформаційна-комунікаційна; проектно-діагностична; особистісно-розвивальна; тренінгові.

Моніторінг: кожний рівень професійного розвитку майбутнього фахівця потребує додаткового аналізу (репродуктивний, адаптивний, евристичний, рефлексивний, творчий, самоактуалізаційний).

Змістовий компонент: знання цінностей змісту професійно-педагогічної освіти на особистісному рівні; знання теорії і методики професійного саморозвитку особистості; уміння в сфері забезпечення власного професійно-педагогічного саморозвитку.

Цільовий компонент: актуалізація і розкриття вітального й аксіологічного (професійно-педагогічного) потенціалу майбутнього фахівця; сприяння розвитку особистісних і професійних якостей.

Принципи функціонування системи педагогічного стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів:

П1. Принцип соціальної доцільності професійно-педагогічного саморозвитку як результату професійної самоосвіти і самовиховання;

П2. Принцип адекватності між змістом самоосвіти майбутніх майстрів виробничого навчання та запитами ринку праці;

П3. Принцип самоцінності індивідуальної траєкторії професійного становлення та розвитку засобами самоосвіти і самовиховання;

П4. Принцип першочергового забезпечення потреб особистості майбутнього майстра в оволодінні теорією та методикою самоосвіти і самовиховання;

П5. Принцип неперервності психолого-педагогічної підтримки процесу самоуправління кожним студентом власним професійним саморозвитком;

П6. Принцип створення особистісного розвивального середовища для всіх суб'єктів професійного саморозвитку.

Технолого-методичний компонент:

Методи мотиваційно-ціннісного етапу: формування мотивів активності у професійно-педагогічному саморозвитку; забезпечення емоційного переживання осмислення цінностей майстра виробничого навчання.

Методи організаційно-діяльнісного етапу: проектування професійного саморозвитку; впровадження завдань – самозобов'язань.

Методи стимулювального етапу: стимулювання інтересу до професійно-педагогічного саморозвитку; стимулювання відповідальності за результати професійного саморозвитку; стимулювання активності в оволодінні цінностями майстра виробничого навчання.

Методи оцінно-результативного етапу: оцінка ступені оволодіння рівнями професійно-педагогічної діяльності (репродуктивним, особистісно-евристичним, суспільно-креативним); оцінка здатності до професійно-педагогічного саморозвитку впродовж життя.

Рівень професійного саморозвитку студентів

на початок проведення експерименту в експериментальній групі (констатувальний етап) був визначений таким чином: 9 студентів (9,18%) мали високий рівень професійного саморозвитку. Рівень професійного саморозвитку є інтегральним показником професійних самоосвіти і самовиховання. Середній рівень професійного саморозвитку мали 59 студентів експериментальної групи, це складало (60,21%). Низький рівень саморозвитку мали 30 майбутніх майстрів виробничого навчання (30,61%). Рівень професійного саморозвитку студентів на завершальному етапі проведення експерименту в експериментальній групі був визначений таким чином: 21 студент (21, 42%) мав високий рівень професійного саморозвитку. Середній рівень професійного саморозвитку мали 59 студентів експериментальної групи, це складало (60,21%). Низький рівень мали 18 майбутніх майстрів виробничого навчання (18,36 %).

Таблиця 1

Розподіл студентів за рівнями професійного саморозвитку на початку та в кінці експерименту в експериментальній групі (кількість у %)

Рівні професійного саморозвитку майбутніх фахівців											
Високий				Середній				Низький			
на початку експерим.		в кінці експерим.		на початку експерим.		в кінці експерим.		на початку експерим.		в кінці експерим.	
кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
9	9,18	21	21,42	59	60,21	59	60,21	30	30,61	18	18,36
		+12	**+12,24**			**+1**	**+1,17**			**-12**	**-12,24**

Таблиця 2

Розподіл студентів за рівнями професійного саморозвитку на початку та в кінці експерименту в контрольній групі (кількість у %)

Рівні професійного саморозвитку майбутніх фахівців											
Високий				Середній				Низький			
на початку експерим.		в кінці експерим.		на початку експерим.		в кінці експерим.		на початку експерим.		в кінці експерим.	
кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
11	12,94	13	15,29	53	62,35	54	63,52	21	24,70	18	21,17
		+2	**+2,35**			**+1**	**+1,17**			**-3**	**-3,53**

Рівень професійного саморозвитку студентів на початок проведення експерименту в контрольній групі (констатувальний етап) був визначений таким чином: 11 студентів (12,94%) мали високий рівень професійного саморозвитку. Рівень професійного саморозвитку є інтегральним показником професійних самоосвіти і самовиховання. Середній рівень професійного саморозвитку мали 53 студента експериментальної групи, це складало (62,35%). Низький рівень мав 21 майбутній майстер виробничого навчання (24,70%).

Початкові результати в експериментальній і контрольній групі відрізняються, тому що до складу експериментальної групи входили студенти, які навчаються за спеціальністю «Професійна освіта» за напрямами підготовки «Зварювання», «Гірництво», а до контрольної групи входили студенти, які навчаються за спеціальністю «Професійна освіта» за напрямами

підготовки «Комп'ютерні системи та комплекси», «Радіотехніка». Студенти, які увійшли до складу контрольної групи, завжди мали високий рівень успішності і якості знань.

Рівень професійного саморозвитку студентів на завершальному етапі проведення експерименту в контрольній групі був визначений таким чином: 13 студентів (15,29%) мали високий рівень професійного саморозвитку. Середній рівень професійного саморозвитку мали 54 студента контрольної групи, це складало (63,52%). Низький рівень мали 18 майбутніх майстрів виробничого навчання (21,17%).

Ми також оцінили рівень динаміки професійного саморозвитку в експериментальній та у контрольній групі. Позитивна динаміка прослідкується в обох групах, але показники різняться. В контрольній групі зросли показники високого рівня професійного саморозвитку на 2,35%, середнього рівня – на 1,17%, кількість студентів з низькім рівнем професійного саморозвитку зменшилась на 3,53%. Цю динаміку можна пояснити тим, що поступовий професійний саморозвиток студентів здійснюється за рахунок оволодіння студентами навчальними дисциплінами, виховними заходами, а також завдяки освітньому середовищу навчального закладу. В експериментальній групі зросли показники високого рівня професійного саморозвитку на 12,24%, показник середнього рівня залишився без змін, кількість студентів з низькім рівнем професійного саморозвитку зменшилась на 12,24%. Цю динаміку можна пояснити успішним впровадженням системи професійного саморозвитку, відтвореною за нашою моделлю.

У розробленій системі увага приділялась не тільки основним спецкурсам, тренінгам, виховним та науковим заходам для студентів, але потрібно було активізувати роботу викладачів. Викладачі-експериментатори, розглядаючи саморозвиток студентів в критеріях навчальної діяльності, акцентують увагу на таких педагогічних критеріях, як занурення студентів у процеси рефлексії, самопізнання, самовизначення, саморегуляції, які допомагають їм вийти на шлях самовдосконалення. Експериментальне дослідження проводилося в чотири етапи згідно з програмою експериментальної роботи, методика реалізації якої передбачала послідовність проведення констатувального та формувального етапів. Кожен з них був спрямований на розв'язання визначених завдань дослідження. Основним методом педагогічного дослідження був визначений формувальний педагогічний експеримент, метою якого стало вивчення стану і руху професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. Проведений педагогічний експеримент підтвердив гіпотезу, що професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання – категорія системна, багатокомпонентна. Він здійснюється за законами саморуху. Ефективний вплив на професійний саморозвиток майбутнього фахівця – важливіше завдання для навчального закладу. Розроблена система дозволяє активізувати професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання. Також нами був проаналізований вплив професійного саморозвитку викладачів-експериментаторів на рівень професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. Гіпотеза підтверджена: розвиток рівня професійної самоосвіти і самовиховання впливає на рівень професійного саморозвитку.

Згідно зі статистичним аналізом коефіцієнт кореляції Пірсона розраховується для оцінки наявності або відсутності між двома змінними величинами лінійного зв'язку. У нашому випадку ми одержали вельми високий рівень кореляційного зв'язку (rxy=0,96, rxy0,99) між компетентностями студентів у професійних самоосвіті і самовихованні та загальним рівнем професійного саморозвитку. Також визначений був високий рівень (rxy=0,74, rxy=0,8) кореляційного зв'язку між залежністю рівня професійного саморозвитку викладачів та рівнем професійного саморозвитку майбутніх фахівців. Однак вищий коефіцієнт кореляційного зв'язку помічено між впливом компетентностей у професійних самоосвіті і самовихованні та загальним рівнем професійного саморозвитку майбутніх фахівців.

Висновки. Розроблена система здатна підвищити результати професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання. Ми отримали позитивну динаміку саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання як у контрольній, так і в експериментальній групі, що підтверджено результатами статистичного аналізу. Але в експериментальній групі ці показники більш високі, що свідчить про результат впливу системи стимулювання професійного саморозвитку майбутніх фахівців. Статистичний аналіз підтвердив залежність рівня професійного саморозвитку студентів від їхньої компетентності у професійних самоосвіті і самовихованні.

Перспективи подальших розвідок передбачаємо у визначенні та науковому обґрунтуванні педагогічних умов ефективної організації професійних самоосвіти і самовиховання майбутніх майстрів виробничого навчання як компонента системи їхньої фахової підготовки, а також у визначенні шляхів удосконалення проектів професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

Література

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1988. – 228 с.
2. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І.А. Зязюна. – К.: Вид-во «Віпол», 2000. – 636 с.
3. Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі / О. Дурманенко // Молодь і ринок. – №7 (90), 2012. – С. 135-138.
4. Кречетников К. Г. Развитие креативности личности в высшей школе: требуется перестройка педагогической системы [Электронный ресурс] / К. Г. Кречетников. – Режим доступа: http://www.rb.ru/community/articles/articles/2010/01/18/115503.html.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / Дичківська І. М. – К. : Академ. видав., 2004. – 352 с.
6. Кучерявий О.Г. Професійне самовиховання у вищій школі: навч. посіб / О.Г. Кучерявий. – К: Освіта України, 2010 – 200 с.

References

1. Andreev V. I. Dialektika vospitaniya i samovospitaniya tvorcheskoj lichnosti / V.I. Andreev. – Kazan': Iz-vo Kazanskogo universiteta,1988. – 228 s.
2. Continuous vocational education: problems, quest, perspectives: monograph / ed. IA Zyazun - K .: View «Vipol», 2000. - 636 p.
3. Durmanenko O. Teoretychnyi analiz poniattia «pedahohichni umovy» v konteksti monitorynhu vykhovnoi roboty u vyshchomu navchalnomu zakladi / O. Durmanenko // Molod i rynok. – №7 (90), 2012. – S. 135-138
4. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii : navchalnyi posibnyk / Dychkivska I. M. – K. : Akadem. vydav., 2004. – 352 s.
5. Krechetnikov K. G. Razvitie kreativnosti lichnosti v vysshej shkole : Trebuetsya perestrojka pedagogicheskoj sistemy [Elektronnyj resurs] / K. G. Krechetnikov. – Rezhim dostupa : http://www.rb.ru/community/articles/articles/2010/01/18/115503.html.
6. Kucheryavyy O.G. Professional self-education in high school: educator. manual - K: Education of Ukraine, 2010 - 200 p.

Бєлікова Ю. А. Результати реалізації проекту стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

У статті представлена система і результати стимулювання професійного саморозвитку майстрів виробничого навчання в умовах сучасного освітнього закладу. Професійний саморозвиток майстра виробничого навчання – це неперервний процес незворотної позитивної зміни якісних станів його сфер особистості як особливої системи (духовно-моральної, потребнісно-мотиваційної, когнітивної), результат усвідомлення потреби у самоосвіті і самовихованні як засобах оволодіння цінностями змісту інженерно-педагогічної освіти, набуття студентами таких новоутворень, як нові мотиви, цілі і інтереси фахового становлення і удосконалення впродовж життя; нові професійно-важливі знання, способи діяльності, новий досвід соціальної комунікації, професійної творчості і самотворчості, що забезпечують якісний рух до соціального й особистісно значущого реального, цілісного образу «Я» – майстер виробничого навчання. Основним методом педагогічного дослідження був визначений формувальний педагогічний експеримент, метою якого стало вивчення стану і руху професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, який здійснюється за власними законами. Ефективний вплив на професійний саморозвиток майбутнього фахівця – важливіше завдання для навчального закладу. Система стимулювання професійного саморозвитку майстрів виробничого навчання – це така цілісна сукупність взаємопов'язанних компонентів: цільового, змістовного, технолого-методичного та результативного.

Розроблена система дозволяє активізувати професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання. Розвиток рівня професійної самоосвіти і самовиховання впливає на рівень професійного саморозвитку. Також був проаналізований вплив професійного саморозвитку викладачів-експериментаторів на рівень професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

Ключові слова: професійний саморозвиток, проект, стимулювання, майстер виробничого навчання, експеримент, концепція, фахова підготовка.

Беликова Ю.А. Результаты реализации проекта стимулирования профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения.

В статье представлена система и результаты стимулирования профессионального саморазвития мастеров производственного обучения в условиях современного образовательного учреждения. Профессиональное саморазвитие мастера производственного обучения – это непрерывный процесс необратимого позитивного изменения качественных состояний сфер личности (духовно-нравственной, потребностно-мотивационной, когнитивной); результат осознания потребности в самообразовании и самовоспитании, как средствах овладения ценностями содержания инженерно-педагогического образования, приобретение студентами таких новообразований, как новые мотивы, цели и интересы профессионального становления и совершенствования в течение жизни; новые профессионально важные знания, способы деятельности, новый опыт социальной коммуникации, профессионального творчества и самотворчества, обеспечивающих качественное движение к социальному и личностно значимому, реальному, целостному образу «Я» – мастер производственного обучения. Основным методом педагогического исследования был определен педагогический эксперимент, целью которого стало изучение состояния и движения профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения, которое осуществляется по собственным законам. Эффективное влияние на профессиональное саморазвитие будущего специалиста – важная задача для учебного заведения. Система стимулирования профессионального саморазвития мастеров производ-

ственного обучения – это целостная совокупность взаимосвязанных компонентов: целевого, содержательного, технолого-методического и результативного.

Разработанная система позволяет активизировать профессиональное саморазвитие будущего мастера производственного обучения средствами самообразования и самовоспитания. Повышение уровня профессионального самообразования и самовоспитания позитивно влияет на уровень профессионального саморазвития. Также было проанализировано влияние профессионального саморазвития преподавателей-экспериментаторов на уровень профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения.

Ключевые слова: профессиональное саморазвитие, проект, стимулирование, майстри виробничого навчання, експеримент, концепція, фахова підготовка.

Belikova Yu.A. Results of the project of stimulation of professional self-development of future masters of industrial training.

The article presents the system and results of stimulation of professional self-development of masters of industrial training in the conditions of a modern educational institution. Professional self-development of the master of production training is a continuous process of irreversible positive change in qualitative states of his spheres of the individual as a special system (spiritual-moral, needs-motivational, cognitive), the result of awareness of the need for self-education and self-education as means of mastering the values of the content of engineering and pedagogical education, the acquisition of such tumors by students as new motives, goals and interests of professional formation and improvement during the life; new professional knowledge, ways of activity, new experience of social communication, professional creativity and self-creation, providing a qualitative movement towards a social and personally meaningful real, integral image of «I» - the master of production training. The main method of pedagogical research was the formation of a pedagogical experiment, the purpose of which was to study the state and movement of professional self-development of future masters of productive learning, which is carried out according to its own laws. Effective influence on professional self-development of the future specialist is more important task for an educational institution. The system of stimulation of professional self-development of masters of production training - is such an integral set of interconnected components: purposeful, informative, techno-methodical and productive.

The developed system allows to activate the professional self-development of the future master of production training by means of self-education and self-education. The development of the level of professional self-education and self-education affects the level of professional self-development. Also, the influence of professional self-development of experimental teachers on the level of professional self-development of future masters of industrial training was analyzed.

Key words: professional self-development, project, stimulation, master of production training, experiment, concept, professional training.